

OSCAR PISTORIUS EN HET ROMEINSE RECHT

Jelle Jansen

Oscar Pistorius was tot voor kort een rolmodel van de maakbaarheid die in onze samenleving in hoog aanzien staat. Hij is bij het grote publiek beter bekend als *Blade Runner* omdat hij twee kunstbenen heeft en hardloper is. Hij glorieerde niet alleen als paralympiër, maar ook als olympiër. Natuurlijk sponsoorde Nike deze moderne held. In 2011 omschreef dit bekende sportmerk Pistorius als *the bullet in the chamber*. Erg blij zal Nike niet zijn geweest met deze campagne, toen Pistorius op Valentijnsdag 2013 zijn vriendin, het badpak-model Reeva Steenkamp, doodde met enkele kogels uit zijn geweer. Het OM verdenkt Pistorius van moord, Pistorius stelt dat hij onschuldig is omdat hij Steenkamp voor een indringer hield tegen wie hij zich beschermde. Op 3 maart is zijn strafproces begonnen.

Pistorius heeft ongetwijfeld zijn hoop gevestigd op de Romeinsrechtelijke wortels van het Zuid-Afrikaanse straf- en privaatrecht. Het Romeinse recht had immers weinig op met dieven en onder de dieven waren de op heterdaad betrapte dieven de minst benijdenswaardige. De technische term voor een op heterdaad betrapte dief is *fur manifestus* (van *manus* en *ferere-festus*: met de hand gegrepen). Volgens de Twaalfartafelenwet (450 voor Christus) gold bij heterdaadjes een soort snelrecht: de bestolene leidde de dief voor aan een magistraat. De dief werd gezeseld. Daarna veroordeelde de magistraat hem tot levenslange slavernij van de bestolene. Als de op heterdaad betrapte een slaaf was, werd hij gezeseld en vervolgens gedood door hem van de Tarpeïsche Rots af te werpen. Dieven die niet op heterdaad werden betrapt, waren een stuk beter af. De bestolene kreeg van de dief een boete die tweemaal de waarde van de zaak betrof.

Waarom was het verschil in straf zo groot tussen de twee varianten van hetzelfde vergrijp (diefstal)? Daarvoor zijn de meest uiteenlopende verklaringen gegeven. Pollock en Maitland (II, p. 497, noot 2) schrijven erover dat 'among some barbarous folks, which are not utterly lawless, successful theft is regarded with tolerance, if not admiration (...) while "manifest theft" is unsuccessful theft and exposes the thief to a good beating'. Een reden voor de zwaardere straf voor de op heterdaad betrapte dief kan ook zijn dat het bewijs in zijn geval *per se* geleverd is. Dat biedt een steviger basis voor een veroordeling dan het door middel van getuigen te leveren bewijs van de niet op heterdaad betrapte dief. Verder zal de behoefte aan wraak groter zijn en directer gevoeld worden door degene die de dief op heterdaad betrapt, dan door de bestolene die de dief pas later in het vizier krijgt. Mommsen brengt de hogere straffen voor de op heterdaad betrapte dief in verband met een gevaar dat kleefte aan de grote behoefte aan wraakoefening die degene voelt die een dief op heterdaad betrapt. Hij zal in de verleiding komen het recht in eigen hand te nemen. Juist om te voorkomen dat de bestolene het geweldsmonopolie van de staat doorbreekt, waren de straffen voor de *furi manifesti* zo hoog.

Vaak zal de bestolene de dief niet aanpakken om hem te straffen, maar om zich tegen hem te verdedigen. Was de bestolene in zo'n geval strafbaar? Volgens de Wet der Twaalfartafelen was de dief die 's nachts toesloeg en vervolgens gedood was, met recht gedood (*iure caesus esto*). Datzelfde gold voor de betrapte dief die bij daglicht toesloeg en zich met een wapen te weer stelde. Deze bijzondere regels golden alleen als de bestolene door rond te roepen (*endoplorare*) kenbaar maakte dat hij een dief had betrapt en op het punt stond tegen hem op te treden. Omstanders konden zo controleren of werkelijk sprake was van diefstal en, als dat nog nodig was, de bestolene bijstaan. In latere tijden lieten de Romeinse juristen de 'rondroep-regel' los en kwam de bestolene die een dief had gedood, er alleen straffeloos af als hij de dief niet had kunnen sparen zonder daardoor zijn eigen leven in gevaar te brengen (D. 48,8,9). Voor Pistorius is er dus weinig hoop, ook niet op grond van het altijd behulpzame Romeinse recht. Voor zover wij de feiten kennen, heeft hij nagelaten zijn burens te hulp te roepen en was hij er evenmin toe gedwongen de 'dief' te vermoorden om zijn eigen leven te redden. Steenkamp had zichzelf op de wc ingesloten. Pistorius schoot zijn kogels door de deur de badkamer in.